

2 Voorafgaande ontwikkelingen

2.1 Inleiding

In 1999 werd de Wet op de bedrijfsorganisatie op een aantal wezenlijke onderdelen gewijzigd. Deze wijzigingen pasten in de modernisering van de PBO, die daarnaast zichtbaar werd in het terugdringen van het aantal schappen en het beperken van de regeldruk van de schappen. Besloten werd eens in de vier jaar de doelmatigheid en doeltreffendheid van het functioneren van de bedrijfslichamen te bezien. Na ontvangst van het eerste vierjaarlijkse rapport verzocht het kabinet – hoewel de inhoud van het rapport daarop zichzelf geen aanleiding toe gaf – de bedrijfslichamen om toekomstverkenningen op te stellen. Deze zijn in december 2005 met een samenvatting, gemaakt door de SER, naar de minister van SZW gezonden. In dit hoofdstuk worden deze en enkele andere relevante voorafgaande ontwikkelingen beschreven.

2.2 Wetswijzigingen en advies van de raad

Voorafgaand aan de wijziging van de Wet bo in 1999 had de wet in 1992 al een andere principiële wijziging ondergaan¹. Het principiële van laatstbedoelde wijziging was gelegen in een vermindering van de betrokkenheid van de regering bij de bedrijfslichamen. Instelling en opheffing van bedrijfslichamen geschiedde voortaan door middel van SER-verordeningen. Ook het preventieve toezicht op de PBO kwam meer dan voorheen te liggen bij de raad. Het kabinet had aanvankelijk voorgesteld te volstaan met repressief toezicht (schorsing of vernietiging door de Kroon) maar kwam daar na advies van de raad van terug².

Het eerste kabinet-Kok, dat vervolgens aantrad, streefde naar een herstel van het primaat van de politiek. De PBO kwam in het kader van het proces van bestuurlijke vernieuwing weer in beeld. In juni 1993 verzocht de Tweede Kamer de regering “om het functioneren van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie te doen onderzoeken en de Kamer [...] van haar bevindingen op de hoogte te stellen”³.

Het onderzoek werd uitgevoerd door het onderzoeksbureau IVA. In zijn rapport concludeerde het “dat het huidige functioneren van schappen geen dwingende reden geeft het pbo-stelsel af te schaffen. Wel zijn er voldoende redenen het stelsel op een aantal cruciale onderdelen te moderniseren”⁴.

1 Wet van 24 juni 1992 (Staatsblad 1992, 409).

2 SER-advies (1989) *Reductie overheidsbetrokkenheid bij de pbo*, publicatienr. 89/12, Den Haag.

3 Motie-Wiebenga, Tweede Kamer, vergaderjaar 1992-1993, 21 427, nr. 45, naar aanleiding van het rapport *Raad op maat* van de commissie-De Jong, Tweede Kamer, vergaderjaar 1992-1993, 21 427, nr. 30.

4 Have, K. ten [et al.] (1995) *Het schap de maat genomen: Evaluatieonderzoek naar het functioneren van de produkt- en bedrijfsschappen*, Den Haag, VUGA, 1995.

Het kabinetsstandpunt dat naar aanleiding van het IVA-rapport werd opgesteld, stelde voor om de wet op een aantal punten te wijzigen, teneinde zo te komen tot ‘een herstel van de bestuurlijke verhoudingen van vóór de wetwijziging van 1992’⁵. Zo moest de instelling van bedrijfslichamen weer bij of krachtens de wet geschieden, en de toetsing van verordeningen door de verantwoordelijke ministers. Daarnaast werd voorgesteld de regelgeving van schappen door te lichten en het aantal schappen terug te brengen. In oktober 1996 verzocht de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid de raad advies uit te brengen over het kabinetsstandpunt⁶.

Het raadsadvies van 1997 over de PBO

In zijn advies, dat begin 1997 werd uitgebracht⁷, onderschreef de raad de keuze van het kabinet voor een modernisering van het PBO-stelsel. Tegelijkertijd constateerde de raad dat het kabinet veel van zijn voorstellen niet baseerde op gesignaleerde knelpunten in het functioneren van de bedrijfslichamen maar op andere wensen, zoals die om het politieke primaat te herstellen. Daardoor kregen veel van de voorstellen volgens de raad een centralistische strekking die onvoldoende recht doet aan het eigen, decentrale karakter van bedrijfslichamen. Uitgangspunt is immers dat product- en bedrijfsschappen zelfstandige functionele lichamen van openbaar bestuur zijn. Zij zijn in het leven geroepen om het bedrijfsleven, voor eigen rekening, zelf zijn zaken ter hand te laten nemen. De ministeriële verantwoordelijkheid voor het functioneren van de bedrijfslichamen dient zich in beginsel dan ook te beperken tot een toets aan het recht en het algemeen belang. Het kwam de raad voor dat verscheidene sectoren met een bedrijfslichaam niet ondanks, maar veeleer dankzij een terughoudende rijksoverheid tot de wereldtop in hun branche behoren.

De raad oordeelde verder onder meer dat het systeem van de bestuurssamenstelling bevredigend werkt en relatief weinig kosten met zich brengt. Daarbij beschouwde hij de communicatie naar bedrijfsgenoten, georganiseerd én ongeorganiseerd, als een essentiële factor voor het functioneren van bedrijfslichamen als openbare lichamen ván en vóór het betrokken bedrijfsleven.

Wat enkele van de voorstellen betreft – het doorlichten van de regelgeving, het terugbrengen van het aantal schappen – waren al eerder vanuit de schappen zelf suggesties gedaan⁸. Deze kabinetsvoorstellen werden onderschreven in het raadsadvies.

De hergroepering van de bedrijfslichamen heeft vanaf eind jaren negentig plaatsgevonden, met als doelstelling vergroting van de doeltreffendheid, doelmatigheid en doorzicht-

5 Tweede Kamer, vergaderjaar 1996-1997, 25 091, nr. 1.

6 Brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 28 oktober 1996, nr. AV/A&M/96/1782.

7 SER-advies (1997) *Toekomst van het PBO-stelsel*, publicatienr. 97/01, Den Haag.

8 Memorandum *Aan de slag, naar een gezamenlijke agenda voor de toekomst van de product- en bedrijfsschappen*, 16 februari 1996, Den Haag. Het memorandum was opgesteld door een werkgroep waarin voorzitters en secretarissen van bedrijfslichamen zitting hadden.

tigheid door schaalvergroting en toename van professionaliteit. De beoogde reductie van het aantal bedrijfslichamen, van 38 (in 1997) tot 18, werd gerealiseerd door middel van een door de raad gecoördineerd proces van fusies en opheffing.

De wetwijziging van 1999

In afwijking van het raadsadvies koos het kabinet met het wetsvoorstel, dat in oktober 1997 werd ingediend, voornamelijk voor het ‘primaat van de politiek, de ministeriële verantwoordelijkheid en het overheidstoezicht met betrekking tot de zbo’s’⁹.

De Tweede Kamer amendeerde het voorstel evenwel op een aantal wezenlijke onderdelen. Daardoor werden bijvoorbeeld de voorgestelde veranderingen in de toezichtconstructie vrijwel volledig geschrapt.

Gehandhaafd bleef het voorstel dat bedrijfslichamen bij algemene maatregel van bestuur, na advies van de raad, worden ingesteld en opgeheven. Verder werd onder meer het aantal terreinen ingeperkt waarop bedrijfslichamen verordenend mogen optreden en werd de bepaling ingevoerd dat schapsbesturen periodiek bezien of een bestaande verordening nog steeds noodzakelijk is.

Op het terrein van de openbare verantwoording expliciteerde de Wet bo dat het gebruik van verordenende bevoegdheden steeds goed dient te worden onderbouwd. Daarnaast moeten de bedrijfslichamen jaarlijks een verslag van de werkzaamheden en het gevoerde beleid aan de raad, de betrokken ministers en het parlement zenden. Ten slotte is bepaald dat de ministers om de vier jaar aan het parlement een verslag sturen ‘over de doeltreffendheid en doelmatigheid van het functioneren van de bedrijfslichamen’¹⁰.

2.3 Het rapport van KPMG BEA

In het kader van de nieuwe wetsbepaling dat het parlement éénmaal per vier jaar een verslag ontvangt over de doeltreffendheid en doelmatigheid van het functioneren van de bedrijfslichamen, heeft het ministerie van SZW in 2003 een onderzoeksopdracht verstrekt aan het adviesbureau KPMG BEA¹¹. De opdracht luidde om het functioneren van de product- en bedrijfsschappen te onderzoeken over de periode van 1999 tot 2003. Onderzocht werd hoe de schappen functioneren in het licht van hun wettelijke taakstelling en of zij voldoen aan de doelstellingen van de modernisering, zoals beoogd met de hergroepering, de opschoning van verordeningen en de verantwoordingsplicht. Het bureau vatte de bevindingen in zijn rapport samen in drie vragen en evenzeveel antwoorden.

9 Tweede Kamer, vergaderjaar 1997-98, 25 695, nrs. 1 t/m 3.

10 Zie artikel 139 Wet bo.

11 KPMG BEA (2003) *Product- en bedrijfsschappen anno 2003: Onderzoek naar het functioneren van de product- en bedrijfsschappen*, Den Haag, Ministerie SZW/ Doetinchem, Reed Business Information.

Doen de schappen wat ze zouden moeten doen?

KPMG BEA constateert bij de schappen een ontwikkeling in de gewenste richting. De schappen reageren volgens KPMG BEA in het algemeen goed op de wensen uit de sector. Mede doordat de overheid er dichterbij zit, is er meer aandacht voor het algemeen belang¹² en geven de schappen zich daarvan rekenschap. Toch achten de ministeries, vanuit hun beleidsmatige visie op het vraagstuk van het algemeen belang, nog verbeteringen mogelijk waar het gaat om het expliciet maken van het algemeen belang en het onderbouwen van de noodzaak van publieke uitvoering. De huidige Wet bo geeft volgens KPMG BEA geen nadere invulling van het algemeen belang, die houvast biedt bij het samenbrengen van de verschillende visies.

Doen ze het efficiënt?

Er zijn aantoonbare inspanningen geweest van de schappen om doelmatiger te werken, maar verbetering van de doelmatigheid was door KPMG BEA op basis van een *kwantitatieve* analyse niet aan te tonen. De hergroepering heeft wel de voorwaarden geschapen voor doelmatiger werken in grotere organisatorische verbanden. Er zijn volgens het onderzoeksbureau tekenen dat mede vanwege de interne druk om kosten te besparen, een verhoging van de doelmatigheid bereikt wordt. Het sturen op doelmatigheid wordt bemoeilijkt omdat de bestuurders van de schappen volgens het onderzoeksbureau weliswaar duidelijk bepalen welke taken moeten worden uitgevoerd, maar slechts een beperkt zicht hebben op de bedrijfsvoering. Daardoor liggen er voor de bestuurders eerder aanknopingspunten voor mogelijke kostenbesparing in taakreductie of -overdracht dan in een efficiëntere uitvoering, aldus het onderzoeksbureau.

Verantwoorden de schappen zich voldoende?

KPMG BEA heeft geconstateerd dat er een duidelijke vooruitgang is geboekt in de jaarverslagen en bij de onderbouwing van verordeningen. Bij de inhoudelijke autonome verordeningen en met name ook bij de bestemmingsheffingen zijn er volgens de ministeries nog wel verbeteringen mogelijk. Daarbij blijkt echter dat het voor de schappen lastig is om zich te verantwoorden in termen van het in de wet beschreven algemeen belang, zonder dat een nadere invulling daaraan gegeven is. De balans opmakend over de drie terreinen meent het onderzoeksbureau, dat op het domein van de verantwoording de grootste sprong voorwaarts is gemaakt.

Aandachtspunten van KPMG BEA

Naast de drie vragen en de beantwoording daarvan, formuleert KPMG BEA ook nog een aantal aandachtspunten. Allereerst constateert het bureau dat het verschil in interpretatie van de begrippen ‘algemeen belang’ en ‘complementariteit’ de verdere ontwikkeling van een coherent samenspel tussen ministeries en schappen in de weg staat. Een nadere

12 Bedrijfslichamen hebben op grond van de wet onder meer tot taak een het algemeen belang dienende bedrijfsuitoefening door ondernemingen te bewerkstelligen. In paragraaf 3.3 wordt hierop nader ingegaan.

concretisering van deze begrippen door de ministeries, en naar KPMG BEA voorstelt ook door de SER, kan eraan bijdragen dat de schappen beter in staat zijn om de verordeningen op het punt van het algemeen belang te onderbouwen.

Een ander aandachtspunt betreft de toename van de zogeheten artikel 88a-commissies.¹³ Hoewel deze commissies een duidelijke bijdrage kunnen leveren aan het branchegericht werken, is de sterke toename van het aantal 88a-commissies als gevolg van de hergroepering een punt van aandacht voor de schappen zelf en voor de toezichthouders. Waar het instellen van de artikel 88a-commissies als een tussenstap is gebruikt naar een groter organisatorisch verband, is het volgens KPMG BEA van belang om in het verdere integratieproces kritisch te blijven bekijken op welk niveau de bevoegdheden het best neergelegd kunnen worden.

2.4 Kabinetsstandpunt

Het rapport van KPMG BEA is in december 2003 aan de Tweede Kamer aangeboden. In november 2004 bracht het kabinet zijn standpunt uit over dit verslag¹⁴. Volgens het kabinet was op basis van de evaluatie gebleken dat er in de bewuste vier jaar tijd een flinke moderniseringsslag is gemaakt en dat er bovendien weinig tot geen problemen zijn met het feitelijk functioneren van de schappen. De probleemstelling en onderzoeksvragen in de evaluatie waren evenwel gericht op de doeltreffendheid en doelmatigheid van het functioneren van de bedrijfslichamen in de afgelopen jaren, en niet op de toekomst van het PBO-stelsel, aldus het standpunt. “Mede ingegeven door de motie-Aptroot c.s.¹⁵ heeft het kabinet [...] gemeend om ook deze invalshoek te betrekken bij het kabinetsstandpunt inzake het PBO-stelsel.”

In de motie-Aptroot was de regering gevraagd om de evaluatie van de bedrijfslichamen mede te gebruiken om het beleid te heroverwegen. Daarnaast werd de regering verzocht een moratorium in te stellen voor het oprichten van nieuwe bedrijfslichamen.

Moratorium op de instelling van bedrijfslichamen

Het verzoek om een moratorium op het instellen van nieuwe bedrijfslichamen werd in de motie van de leden Aptroot c.s. gebaseerd op de vermeende hoge administratieve-lastendruk in de PBO. Naar aanleiding van de motie stelde de minister van SZW in oktober 2003 het moratorium vast. In de praktijk betekende dit met name dat het verzoek tot instelling van een bedrijfschap voor de watersportindus-

-
- 13 De 88a-commissie, een schapsorgaan gebaseerd op artikel 88a van de Wet bo, is soms ingezet om sectoren waarvan het schap werd opgeheven een samenwerkingskader binnen het verband van een groter schap te bieden.
- 14 Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 25 695, nr. 25, opgenomen in bijlage 2.
- 15 Ingediend tijdens de behandeling van de begroting van het ministerie van Economische Zaken voor 2004, 29 200 XIII nr. 8.

trie, waarover de raad de minister eerder dat jaar in positieve zin had geadviseerd en dat nu bij de minister lag, vooralsnog niet kon worden ingewilligd.

In 2004 bleek uit onderzoek dat de administratieve lasten in de PBO relatief gering zijn (zie daarover paragraaf 8.3). De minister liet echter weten, zowel in het kabinetsstandpunt van november 2004 als in reactie op een motie-Van Dijk/Douma tot opheffing van het moratorium, dat hij het moratorium nog wilde handhaven omdat “het kabinet niet eerder kan oordelen over de wenselijkheid van een nieuw schap, dan nadat zij een finaal oordeel heeft gevormd over de nog op te stellen toekomstvisies van de bestaande schappen”. Op verzoek van de Kamer gaf hij tevens aan voornemens te zijn de laatstbedoelde motie “nadrukkelijk te betrekken bij zowel de beoordeling van de toekomstverkenningen van de schappen als bij het opstellen van het kabinetsstandpunt over de toekomst van de PBO”.

De Bestuurskamer liet de minister eind 2004 weten dat het moratorium vraagtekens oproept, waarbij het met name erom gaat of de systematiek en het *bottom up*-karakter van de Wet bo toestaan dat het kabinet het besluit neemt om gedurende langere tijd geen verzoeken tot instelling van een bedrijfslichaam te honoreren. Naar de mening van de Bestuurskamer lijkt een dergelijke opstelling “vanuit staatsrechtelijk en bestuurlijk perspectief kwestieus”.

- Bronnen: motie-Van Dijk/Douma, Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 25 695, nr. 28; kabinetsstandpunt en brieven van de minister van SZW, Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 25 695, nrs. 25 (opgenomen in bijlage 2), 32 en 33 (beide opgenomen in bijlage 3); brief van de Bestuurskamer van 14 december 2004 (opgenomen in bijlage 4).

Het kabinetsstandpunt vervolgde “... dat er per schap een realistische toekomstverkenning dient te komen t.a.v. de in de eerstkomende jaren te verwachten en gewenste ontwikkelingen”. Volgens het kabinet zal dit “... ongetwijfeld tot een scherpere afweging van activiteiten leiden”.

In het kabinetsstandpunt gaf de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid eveneens aan wat met de toekomstverkenningen werd beoogd:

“Voorafgaand aan de opdrachtverlening zal de minister van SZW, in samenspraak met de betrokken ministers van EZ en LNV, een lijst met noodzakelijke aandachtspunten voor de toekomstverkenningen opstellen. Hierbij moet in ieder geval worden gedacht aan de volgende aspecten:

- visie van het schap betreffende de wijze waarop zijn activiteiten het gemeenschappelijke belang van de ondernemingen en de daarbij betrokken personen behartigt alsmede de relatie tussen dit sectorale belang en het algemeen belang;
- de gehanteerde argumenten op grond waarvan wordt gekozen voor publiekrechtelijke (i.c. bedrijfslichamen) i.p.v. privaatrechtelijke (i.c. brancheorganisaties, CAO's) invulling van activiteiten;
- visie betreffende de democratische legitimiteit:

- visie ten aanzien van het draagvlak voor de activiteiten van het schap binnen de bedrijfstak;
- beantwoording van de vraag op welke wijze niet-georganiseerde ondernemers worden betrokken bij activiteiten van de schappen;
- opvattingen van respectievelijk de georganiseerde en de niet-georganiseerde ondernemers alsmede van eventuele andere betrokken externen ten aanzien van de activiteiten van het schap;
- de deelname en representativiteit van ondernemers- en werknemersorganisaties;
- beantwoording van de vraag of de diverse economische ontwikkelingen ertoe zullen leiden dat het voortbestaan van het schap kwetsief wordt;
- visie betreffende mogelijkheden voor verdergaande samenwerking/fusies tussen schappen;
- de schappen dienen tijdens de ontwikkeling van hun toekomstverkenningen een vorm van externe beoordeling in te passen, met name betreffende de democratische legitimiteit, om op deze wijze de toekomstverkenningen te voorzien van een onafhankelijk oordeel.”

Tot slot schreef de minister van SZW dat de SER de toekomstverkenningen zou coördineren, en dat de bedrijfslichamen hun toekomstverkenningen eind 2005 aan het kabinet dienden aan te bieden.

Tijdens het algemeen overleg over het kabinetsstandpunt in de Tweede Kamer kregen enkele moties de steun van een kamermeerderheid. Eén daarvan voorzag in een discussie tussen kabinet en Tweede Kamer over de toekomst van de bedrijfslichamen vóór het zomerreces van 2006. In een andere vroeg de Kamer naar de visie van de SER over de toekomst van de schappen en de eigen toezichthoudende rol. Het kabinet verklaarde aan deze moties uitvoering te zullen geven¹⁶.

Motie van de leden Van Dijk c.s. (nr. 27)

Overwegende, dat:

- de product- en bedrijfschappen een belangrijke en nuttige rol vervullen in diverse sectoren van de Nederlandse samenleving;
 - deze schappen het jaar 2005 zullen benutten voor het opstellen van een toekomstverkenning en deze voor het einde van dit jaar zullen aanbieden aan de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid;
 - de schappen, die goede plannen hebben ingediend, de tijd moeten krijgen om deze plannen ook uit te voeren;
- verzoekt de regering om voor de zomer 2006 op basis van deze toekomstverkenning een voorstel over de toekomst van de product- en bedrijfschappen

¹⁶ De derde aangenomen motie (nr. 28) betreft de opheffing van het bestaande moratorium op nieuwe bedrijfslichamen. In zijn brieven van 6 en 25 april 2005 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 25 695, nrs. 32 resp. 33), opgenomen in bijlage 3, heeft de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid inhoudelijk op de moties gereageerd.

aan de Kamer voor te leggen, opdat de Kamer nog voor de start van het zomer-reces 2006 een definitief besluit kan nemen.

Motie van de leden Douma en Van Dijk (nr. 26)

Overwegende, dat de Sociaal Economische Raad (SER) op grond van de wet een toezichthoudende taak heeft ten aanzien van het functioneren van de PBO's; overwegende, dat in sommige sectoren door een aantal ondernemingen twijfels worden uitgesproken over de openbaarheid, transparantie en rechtmatigheid van het handelen van de product- en bedrijfsschappen; overwegende, dat alle PBO's op korte termijn toekomstplannen moeten ontwikkelen, waarin onder andere aandacht wordt besteed aan representativiteit en transparantie; verzoekt de regering de SER te vragen zich eveneens uit te spreken over de toekomst van de product- en bedrijfsschappen en daarbij nadrukkelijk in te gaan op het optimaliseren van draagvlak en zijn eigen toezichthoudende rol.

- Bron: Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 25 695, nrs. 26-27

In een brief aan de Tweede Kamer schreef de minister van SZW dat hij, ter uitvoering van de moties, de SER had gevraagd de toekomstverkenningen van de schappen te analyseren en een overzicht te maken van de hoofdlijnen daaruit. Verder vroeg hij aan de raad “welke aandachtspunten hij in aanvulling op en mede op basis van de toekomstverkenningen van de schappen aan het kabinet wil sturen”¹⁷.

2.5 De toekomstverkenningen

De SER heeft in het kader van de coördinatie van de toekomstverkenningen met de bedrijfslichamen een verantwoordelijkheidsverdeling afgesproken.

De bedrijfslichamen waren onder meer verantwoordelijk voor het verrichten van onderzoek, het verwerven van draagvlak voor hun toekomstverkenningen en het vaststellen van de inhoud daarvan.

De SER op zijn beurt was verantwoordelijk voor:

- het formuleren van een plan van aanpak voor het opstellen van de toekomstverkenningen, inclusief het stellen en bewaken van kwaliteitseisen aan de vorm en het proces;
- de voorbereiding van overleg en afstemming tussen bedrijfslichamen over PBO-brede onderwerpen en de communicatie van relevante onderwerpen tussen de ministeries en de schappen;
- het bewaken van de voortgang van het project en het informeren van diverse betrokkenen daarover;

¹⁷ Brief van 26 augustus 2005, Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 25 695, nr. 34, opgenomen in bijlage 3.

- de inhoud van de feitelijke samenvatting van de toekomstverkenningen van de bedrijfslichamen.

De SER droeg derhalve geen inhoudelijke verantwoordelijkheid voor de inhoud van de toekomstverkenningen.

Ten behoeve van afstemming, overleg, informatieoverdracht en voortgangsbewaking heeft de SER een Platform Toekomstverkenningen Bedrijfslichamen (PTB) opgezet. Hierin participeerden alle bedrijfslichamen en de SER, ieder met behoud van eigen verantwoordelijkheden.

De bedrijfslichamen hebben hun toekomstverkenningen in twee stappen tot stand gebracht.

De eerste stap bestond uit onderzoek en beleidsvorming en was gericht op het verzamelen en analyseren van beleidsinformatie en – op basis daarvan – het opstellen van voorstellen voor de toekomst van het bedrijfslichaam. Deze werd uitgevoerd door middel van trendonderzoek, een inventarisatie van beleidsopvattingen van dragende organisaties, een bestuurlijk-organisatorische analyse, een takenanalyse en een concepttoekomstverkenning.

De tweede stap bestond uit consultatie en besluitvorming en was gericht op het inventariseren van draagvlak voor de voorgenomen koers voor het bedrijfslichaam en op het trekken van beleidsconclusies. Deze werd uitgevoerd door middel van het reeds genoemde draagvlakonderzoek.

Op basis van deze stappen stelden de schappen hun definitieve toekomstverkenningen vast.

De toekomstverkenningen van de product- en bedrijfschappen zijn eind december 2005 door de Bestuurskamer, samen met de door haar opgestelde samenvatting daarvan, toegezonden aan de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid¹⁸. De samenvatting is opgenomen als bijlage 5 bij dit advies.

Tegelijkertijd hebben de bedrijfslichamen een gezamenlijke brief naar de minister gezonden, waarmee zij hun toekomstverkenningen aanbieden en verder aankondigen een reeks modernisering te zullen implementeren¹⁹.

18 Met uitzondering van de toekomstverkenning van het Bedrijfschap Horeca & Catering, die naar verwachting in het voorjaar van 2006 zal worden uitgebracht.

19 Brief van 22 december 2005 van de voorzitters van het College van Voorzitters Productschappen en Bedrijfschappen Contact aan de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, opgenomen als bijlage 6. De voorzitters schrijven onder meer dat de product- en bedrijfschappen hun democratische legitimiteit verbeteren. Dit gebeurt doordat ondernemingen meer directe invloed op het beleid van de schappen kunnen uitoefenen. Ook moet betere communicatie leiden tot meer transparantie. Onderlinge samenwerking tussen de schappen bevordert de doelmatigheid en er moeten afspraken gemaakt worden om te voorkomen dat ondernemingen van meerdere schappen een heffingsnota ontvangen.

De raad heeft de in dit hoofdstuk genoemde beleidsstukken, waaronder de toekomstverkenningen van de bedrijfslichamen en hun gezamenlijke aanbiedingsbrief, betrokken als elementen bij de voorbereiding van zijn advies.